

УДК 624.072.31:075.23

Визначення критичного навантаження позацентрово стиснутих колон

Галагуря Є.І., к.т.н., Ковальов М.О., к.т.н., Биченок І.В.

Український державний університет залізничного транспорту, Україна

Анотація. В статті наведено рішення, що дозволяють визначити критичне навантаження наступних розрахункових схем: колона, навантажена по торцях подовжніми силами з рівними та в одну сторону спрямованими ексцентриситетами; колона, жорстко затиснена внизу, шарнірно закріплена вгорі, навантажена ексцентрично прикладеною подовжньою силою на верхньому торці; колона, жорстко затиснена внизу, навантажена на вільному кінці ексцентрично прикладеною силою; колона, шарнірно-обіперта, навантажена на верхньому торці ексцентрично прикладеною подовжньою силою.

Аннотация. В статье приведены решения, которые разрешают определить критическую нагрузку следующих расчетных схем: колонна, нагруженная по торцам продольными силами с равными и в одну сторону направленными эксцентриситетами; колонна, жестко защемленная внизу, шарнирно закрепленная вверху, нагруженная эксцентрично приложенной продольной силой на верхнем торце; колонна, жестко защемленная внизу, нагруженная на свободном конце эксцентрично приложенной силой; колонна, шарнирно закрепленная, нагруженная на верхнем торце эксцентрично приложенной продольной силой.

Abstract. In the article solutions are cited that allow to determine critical load of the following structural models: the column is loaded on the ends by longitudinal forces with equal eccentricities acting in one direction; the column is rigidly clamped at the bottom, hinged at the top, loaded by eccentrically applied longitudinal force on the upper end; the column is rigidly supported at the bottom, loaded at free end by eccentrically applied force; the column is hinged, loaded on the upper end by eccentrically applied longitudinal force.

Ключові слова: колона, позацентровий стиск, критичне навантаження.

Вступ. Експериментальним і теоретичним дослідженням напружено-деформованого стану центрально та позацентрово стислих колон та інших несучих конструкцій присвятили свої роботи: Ватуля Г.Л. [5], Глазунов Ю.В., Жакін І.А., Опанасенко О.В., Стороженко Л.І., Чихладзе Е.Д. [3,4,5] та інші вчені. Відзначені роботи сприяли рішенню складної проблеми оцінки міцності та жорсткості колон. Однак не всі питання вирішені. Зокрема: недостатньо вивчена робота статично визначних, і статично невизначних колон, стиснутих ексцентрично на одному торці і таких, що зазнають осьове стискання – на іншому. В зв'язку з цим у даній статті наведені рішення, що дозволяють визначити критичне значення навантаження по-різному навантажених колон (рис. 1).

Мета роботи – розробка алгоритму визначення критичного навантаження позacentрово стиснутих колон.

Постановка задачі. Для визначення критичного навантаження позacentрово стиснутих колон спочатку необхідно отримати залежність між навантаженням та прогинами, які виникають в колонах при різних схемах навантаження.

1. Колонна навантажена двома стискаючими силами, прикладеними з ексцентриситетом e (рис. 1, а). Диференціальне рівняння вигнутої осі буде мати такий вигляд:

$$y'' + k^2 y = -k^2 e \quad (1)$$

де:

$$k^2 = \frac{F}{EI}. \quad (2)$$

Рішення рівняння (1):

$$y = e \left(\cos kx + \frac{1 - \cos kl}{\sin kl} \sin kx - 1 \right). \quad (3)$$

Переріз з максимальним прогином знаходиться на відстані $x=0,5l$ від початку координат.

Максимальний прогин дорівнює:

$$y = e \left(\cos 0,5kl + \frac{1 - \cos kl}{\sin kl} \sin 0,5kl - 1 \right). \quad (4)$$

Підставляємо рівняння (2) в рівняння (4) і отримуємо:

$$y = e \left(\cos \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) + \frac{1 - \cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)}{\sin \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)} \sin \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - 1 \right). \quad (5)$$

Використовуючи програму на ЕОМ, виразимо з рівняння (5) значення критичної сили:

$$F = \frac{4 \operatorname{arctg} \left(\frac{e \sqrt{2ey + y^2}}{y + e} \right)^2 EI}{l^2} \quad (6)$$

Підставляючи значення допустимого прогину колони згідно з [7], знаходимо критичну силу.

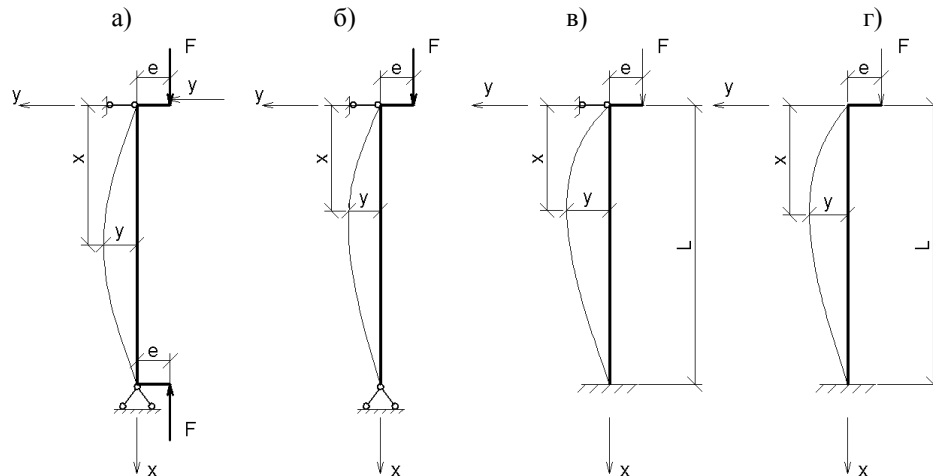

Рис. 1. Схеми навантаження колон

2. Колонна, навантажена на одному торці ексцентрично прикладеною силою F (рис. 1, б).

Диференціальне рівняння вигнутої осі:

$$y'' + k^2 y = \frac{k^2 ex}{l} - k^2 e \quad (7)$$

Рішення рівняння (7):

$$y = e \left[\cos kx - \operatorname{ctg} kl \times \sin kx - 1 + \frac{x}{l} \right] \quad (8)$$

Небезпечним буде той перетин, в якому буде максимальний прогин. Для визначення небезпечного перетину необхідно знайти точки екстремуму функції (8), а це значить, що необхідно першу похідну прирівняти до 0 та визначити значення x . Для цього використовуємо програму на ЕОМ, та знаходимо перетин де буде максимальний прогин:

$$x = \frac{2 \arctg \left(\frac{kl \times \operatorname{tg} kl - \sqrt{\frac{k^2 l^2 - 1}{\cos^2(kl)^2} + 1}}{kl + \operatorname{tg} kl} \right)}{k}. \quad (9)$$

Підставляємо рівняння (2) та рівняння (9) в рівняння (8) і отримуємо:

$$y = e \cdot \cos \left(2 \arctg \left(\frac{\sqrt{\frac{F}{EI}} l \cdot \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l - \sqrt{\frac{\frac{F}{EI} l^2 - 1}{\cos^2 \left(\sqrt{\frac{F}{EI}} l \right)^2} + 1}}{\sqrt{\frac{F}{EI}} l + \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l}} \right) \right) -$$

$$- e \cdot \operatorname{ctg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l \cdot \sin \left(2 \arctg \left(\frac{\sqrt{\frac{F}{EI}} l \cdot \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l - \sqrt{\frac{\frac{F}{EI} l^2 - 1}{\cos^2 \left(\sqrt{\frac{F}{EI}} l \right)^2} + 1}}{\sqrt{\frac{F}{EI}} l + \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l}} \right) \right) -$$

$$2\operatorname{arctg} \left(\frac{\sqrt{\frac{F}{EI}} l \cdot \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l - \sqrt{\frac{\frac{F}{EI} l^2 - 1}{\cos^2 \left(\sqrt{\frac{F}{EI}} l \right)^2 + 1}}}{\sqrt{\frac{F}{EI}} l + \operatorname{tg} \sqrt{\frac{F}{EI}} l} \right) \quad (10)$$

$-e+e$ $\sqrt{\frac{F}{EI}} l$

Оскільки в рівнянні (10) функція не визначена, то значення критичної сили аналітично ми вивести не зможемо, але знаючи геометричні характеристики колони та допустимий прогин, ми зможемо отримати значення критичної сили.

3. Колона, жорстко затиснена внизу, шарнірно закріплена вгорі та навантажена ексцентрично поздовжньою силою на верхньому торці (рис. 1, в).

Диференційне рівняння вигнутої осі:

$$y'' + k^2 y = \frac{k^2 e x}{2l} - k^2. \quad (11)$$

Рішення рівняння (11):

$$y = e \left(\cos kx - \left(\frac{\cos kl + 0,5}{\sin kl} \right) \sin kx - 1 + \frac{x}{2l} \right). \quad (12)$$

Для визначення небезпечного перетину необхідно знайти точки екстремуму функції (12). В результаті отримаємо відстань x до перетину з максимальним прогином:

$$x = \frac{1}{k} \cdot 2\operatorname{arctg} \left(\frac{-4kl \operatorname{tg}(0,5kl)}{kl \operatorname{tg}^2(0,5kl) - 3kl - 6\operatorname{tg}(0,5kl)} + \frac{\sqrt{k^2 l^2 \operatorname{tg}^4(0,5kl) + 10k^2 l^2 \operatorname{tg}^2(0,5kl) + 9k^2 l^2 - 36\operatorname{tg}^2(0,5kl)^2}}{kl \operatorname{tg}^2(0,5kl) - 3kl - 6\operatorname{tg}(0,5kl)} \right). \quad (13)$$

Підставляємо рівняння (2) та рівняння (13) в рівняння (12) і отримуємо рівняння (14), в якому функція не визначена та значення критичної сили аналітично ми вивести не зможемо, але знаючи геометричні характеристики колони та допустимий прогин, ми зможемо отримати значення критичної сили.

$$\begin{aligned}
 & y = e \cos \left(2 \operatorname{arctg} \left(\frac{l \sqrt{\frac{F}{EI}} \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - \sqrt{\frac{Fl^2}{EI \cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2 + 1} - \frac{1}{\cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2}}}{l \sqrt{\frac{F}{EI}} + \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)}} \right) \right) - \\
 & - e \operatorname{ctg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) \sin \left(2 \operatorname{arctg} \left(\frac{l \sqrt{\frac{F}{EI}} \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - \sqrt{\frac{Fl^2}{EI \cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2 + 1} - \frac{1}{\cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2}}}{l \sqrt{\frac{F}{EI}} + \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)}} \right) \right) - \\
 & - e + e \frac{2 \operatorname{arctg} \left(\frac{l \sqrt{\frac{F}{EI}} \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - \sqrt{\frac{Fl^2}{EI \cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2 + 1} - \frac{1}{\cos \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)^2}}}{l \sqrt{\frac{F}{EI}} + \operatorname{tg} \left(l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)}} \right)}{l \sqrt{\frac{F}{EI}}} \quad (14)
 \end{aligned}$$

4. Колонна, жорстко затиснена внизу, навантажена на вільному кінці ексцентрично прикладеною силою (рис. 1, г). Диференціальне рівняння вигнутої осі буде мати наступний вигляд:

$$y^n + k^2 y = -k^2 e \quad (15)$$

Рішення рівняння (15):

$$y = e \left(\cos kx + \frac{1 - \cos kl}{\sin kl} \sin kx - 1 \right) \quad (16)$$

Прирівнявши першу похідну функції (16) до 0, визначимо значення x , при якому функція добігає максимального значення (тобто знаходимо перетин з максимальним прогином). Для цього використовуємо ЕОМ.

$$x = - \frac{\operatorname{arctg} \left(\frac{\cos(0,5kl) - 1}{\sin(0,5kl)} \right)}{k}. \quad (17)$$

Підставляємо рівняння (2) та рівняння (17) в рівняння (16) і отримуємо:

$$y = e \cdot \cos \left(-\operatorname{arctg} \left(\frac{\cos \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - 1}{\sin \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)} \right) \right) + e \left(\frac{1 - \cos l \sqrt{\frac{F}{EI}}}{\sin l \sqrt{\frac{F}{EI}}} \right) \cdot \sin \left(-\operatorname{arctg} \left(\frac{\cos \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right) - 1}{\sin \left(0,5l \sqrt{\frac{F}{EI}} \right)} \right) \right). \quad (18)$$

З рівняння (18) виразимо значення критичної сили F за допомогою ЕОМ.

$$F = \frac{4 \operatorname{arctg} \left(-\frac{2e \sqrt{2ey + y^2}}{(y + e)^2} \right) EI}{l^2}. \quad (19)$$

Для розрахунку критичної сили необхідно використовувати значення допустимого прогину колони згідно з [7].

Висновки

Отримано рівняння, що дозволяють визначити критичне навантаження позакентровано стиснутих колон. Для рішення цих рівнянь необхідно задавати значення допустимого прогину згідно з ДСТУ та геометричні характеристики колон, що розглядаються.

Література

- [1] Трулль В. А. К вопросу расчета устойчивости сжато-изогнутых стержней с использованием приближенного выражения для кривизны : Исследования по строительным конструкциям и испытанию сооружений / В. А. Трулль, Р. С. Санжаровский. – Л. : 1968. – С. 23–25.
- [2] Хофф Н. Д. Продольный изгиб и устойчивость / Н. Д. Хофф – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 155 с.
- [3] Чихладзе Э. Д. Расчет сталебетонных элементов прямоугольного сечения на прочность при внецентренном сжатии и изгибе / Э. Д. Чихладзе // Тр. ин-та ХИИТ. – 1993. – Вып. 21. – С. 23–25.
- [4] Чихладзе Э. Д. Расчет сталебетонных элементов прямоугольного сечения на прочность при внецентренном сжатии и изгибе / Э. Д. Чихладзе, А.Д. Арсланханов // Строительство : Известия вузов. – 1992. – № 1. – С. 6–10.
- [5] Основы расчета и проектирования комбинированных и сталебетонных конструкций / [Чихладзе Э. Д., Ватуля Г. Л., Китов Ю. П. и др.]; под ред Э. Д. Чихладзе. – Киев : Транспорт Украины, 2006. – 136 с.
- [6] Галагура Е. И. Испытание стальных и сталебетонных колонн коробчатого сечения на внецентренное и осевое сжатие / Е. И. Галагура // Міжвідомчий наук.-техн. зб. наук. праць Державного науково-дослідного інституту будівельних конструкцій Міністерства регіонального розвитку та будівництва України. – Київ : Видавництво НДІБК, 2007. – Вип. 67. – С. 112–118.
- [7] Прогини і переміщення. Вимоги проектування : ДСТУ Б В.1.2-3:2006.– Офіц. вид. – К. : Мінбуд України, 2006. – 14 с. (Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів. Національний стандарт України).
- [8] Конструкції металеві будівельні. Загальні технічні умови : ДСТУ Б В.2.6-75:2008. – Офіц. вид – К. : Мінрегіонбуд України, 2009. – 15с. (Конструкції будинків і споруд. Національний стандарт України).
- [9] Сталеві конструкції. Норми проектування, виготовлення і монтажу : ДБН В.2.6-163:2010. – Офіц. вид. – К. : Мінрегіонбуд України, 2011. – 201 с. – (Конструкції будівель і споруд. Державні будівельні норми України).

Надійшла до редколегії 29.05.2015 р.